

AL' PRAV SE REČE KRISTALEN ALI „KRISTALINIČEN“?

IS IT CORRECT TO SAY CRYSTALLINE OR “CRYSTALLINIC”?

AVTORJA / AUTHORS:

dr. Marjeta Humar¹

prof. dr. Aleš Obreza, mag. farm.²

¹ ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik
Frana Ramovša, Sekcija za terminološke slovarje,
Novi trg 2, 1000 Ljubljana

² Univerza v Ljubljani, Fakulteta za farmacijo,
Katedra za farmacevtsko kemijo,
Aškerčeva 7, 1000 Ljubljana

NASLOV ZA DOPISOVANJE / CORRESPONDENCE:

E-mail: ales.obreza@ffa.uni-lj.si

1 UVOD

Naslov, pri katerem sva se avtorja zgledovala po Francetu Prešernu, kar je povzročilo težave pri prevodu v angleški jezik, nakazuje, da bo prispevek posvečen strokovni farmacevtski terminologiji, ki je ključnega pomena za razvoj določene znanstvene vede. Izbrani primer poimenovanja, ki sega na področji farmacevtske tehnologije in farmacevtske kemije, je zaradi široke uporabe napačnega izraza v preteklosti verjetno najbolj značilen, saj kaže, da je osveščanje znanstvene, strokovne in laične javnosti na področju izrazoslovja nujno, napake pa so zelo trdožive. Kljub že

POVZETEK

Za razvoj določene vede in obogatitev jezika je nujno treba razvijati lastno strokovno terminologijo. Na tem področju se slovenska farmacija lahko pohvali z dosežki, s katerimi se lahko primerjajo le redke evropske države. Skrb za izrazoslovje sega že več kot pol stoletja nazaj s pripravo prevoda 3. Jugoslovanske farmakopeje in kakovostnega dela, zlasti na področju farmacevtske tehnologije. V zadnjih petindvajsetih letih sta najpomembnejši publikaciji slovenski dodatek k Evropski farmakopeji, *Formularium Slovenicum*, ki se dopolnjuje vsako leto, in že druga izdaja Farmacevtskega terminološkega slovarja.

KLJUČNE BESEDE:

strokovna terminologija, *Formularium Slovenicum*, terminološki slovar.

ABSTRACT

In order to develop a certain profession and also enrich the language, it is absolutely necessary to develop one's own professional terminology. In this field, Slovenian pharmacy can boast with achievements that only a few European countries may compare with. Care for terminology goes back more than half a century with the preparation of the translation of the 3rd Yugoslav Pharmacopoeia and work of high quality, especially in the field of pharmaceutical technology. In the last twenty-five years, the most important publications have been the Slovenian supplement to the European Pharmacopoeia, named *Formularium Slovenicum*, which is updated every year; and the second edition of the Pharmaceutical dictionary.

KEY WORDS:

professional terminology, *Formularium Slovenicum*, terminological dictionary

več kot dvajsetletnemu zavedanju, da gre za napačno rabo, se nepravilni izraz „kristaliničen“ pogosto še vedno neustrezno uporablja na znanstvenih in strokovnih srečanjih. Delno k napakam zagotovo prispeva dejstvo, da je farmacija zelo specifična znanstvena veda, za katero je v zadnjih dveh desetletjih značilen velik napredek, kar se kaže tudi v vpeljavi številnih novih izrazov, zlasti v angleškem jeziku. Aktivno znanje vsaj enega razširjenega tujega jezika

je zato nujno, pri čemer med slovensko strokovno farmacevtsko populacijo v zadnjem obdobju močno prevladuje angleščina, v manjši meri ji sledi nemščina. S tem je farmaceutom omogočen dostop do večine informacij, podanih v različnih medijih, kot so znanstvena, strokovna in poljudna literatura, svetovni splet (1). Poleg tega jim omogoča globalno komunikacijo in s tem pretok informacij, potrebnih za razvoj in napredek, po drugi strani pa se zaradi značilnosti znanstvenega in strokovnega angleškega jezika, ki je močno poenostavljen, poveča možnost uvedbe neustreznih ali celo napačnih novih slovenskih izrazov. Slednje pogosto opazimo tudi pri *Evropski farmakopeji* (Ph. Eur.) ob uvedbi novih monografij, ki jim pogosto že v nekaj letih sledi vsebinska in terminološka revizija (2). Kot klasičen primer navajava monografijo *S funkcionalnostjo povezane lastnosti pomožnih snovi* (angl. *Functionality-related characteristics*, FRC), ki je bila kot novost uvrščena v Ph. Eur. leta 2007. Monografija je bila skoraj v celoti spremenjena in popravljena že leta 2012 in drugič leta 2016 (3, 4).

Za razvoj določene stroke in obogatitev jezika je poleg poznavanja angleških izrazov nujno treba razvijati lastno strokovno terminologijo. Farmacija je specifična zaradi izrazite interdisciplinarnosti, saj se v njej prepletajo naravoslovne in zdravstvene vsebine, vključeni so tudi nekateri pristopi, ki so sicer značilni za družboslovne znanosti, zlasti na področju socialne farmacije. To lahko privede do težav, saj so na sorodnih področjih pogosto uveljavljeni različni izrazi, ki imajo enak pomen, ali pa se pomen enakega izraza pri sorodnih vedah lahko vsaj nekoliko razlikuje, zato je treba biti med komunikacijo previden, da ne pride do napačnega razumevanja informacije. Slovenščina ima v prvi vrsti nezamenljivo in ključno vlogo pri stiku lekarniškega ali kliničnega farmacevta z bolnikom, zlasti ko gre za starejše osebe, ki tujih jezikov niso vešče. Poleg tega je pomembna za medsebojno sporazumevanje na znanstvenem in strokovnem področju, pripravo ustrezne dokumentacije o zdravilih in drugje. Slovensko strokovno izrazoslovje je vključeno v učne načrte številnih učnih enot enovitega študijskega programa Farmacija, pa tudi študijskih programov Industrijska farmacija in Kozmetologija na Univerzi v Ljubljani, Fakulteti za farmacijo (UL FFA), Študentom je na primer na voljo recenzirani spletni univerzitetni učbenik z naslovom: *Pomožne snovi v farmaciji: od njihovega poimenovanja do vloge v zdravilu*, saj je poznavanje ustreznega izrazoslovja potrebno za bodoče farmacevte, ne glede na njihovo delovno mesto. Študenti se tekom študija seznanijo tudi z vsemi najpomembnejšimi izrazi s področja farmacije v angleškem jeziku. Skrb za ustrezno terminologijo zasledimo tudi v znanstvenih, strokovnih in poljudnih revijah s področja

farmacije in v zbornikih izobraževanj za magistre farmacije in farmacevtske tehnike (Farmaceutski vestnik, Lekarništvo, Naša lekarna, zborniki izobraževanj Lekarniške zbornice Slovenije (LZS), Slovenskega farmacevtskega društva (SFD) in UL FFA (5).

2 RAZVOJ SLOVENSKE FARMACEVTSKE TERMINOLOGIJE

Zaradi prostorskih omejitev članka lahko v zgodovinski pregled vključimo le nekaj izbranih mejnikov v razvoju slovenskega izrazoslovja na širšem področju farmacije, ki traja že zadnjih sto let. Na začetku so to bili predvsem članki v znanstvenem in strokovnem glasilu Hrvaškega lekarniškega društva, ki je izhajalo v obdobju med obema svetovnima vojnama, *Vjesniku ljekarnika/Aptekarskom vjesniku* in v reviji *Farmaceutski vjesnik/Farmaceutski glasnik*, v katerih so bili številni prispevki objavljeni v slovenščini (6). Kot najpomembnejši dosežek iz obdobja pred osamosvojitvijo moramo omeniti slovenski prevod tretje izdaje Jugoslovanske farmakopeje iz leta 1972 (Ph. Jug. III, *Pharmacopoeia jugoslavica tertia, Transliteratio slovenica*), ki je bila edina v slovenščino prevedena izdaja Jugoslovanske farmakopeje. Slovenski prevod je skupaj s terminološko komisijo, ki jo je imenoval SFD, pripravil prof. dr. Aleš Krbavčič (7).

S pristopom Slovenije h Konvenciji o izdelavi Ph. Eur. ter Protokolu h Konvenciji o izdelavi Ph. Eur. leta 1993 se je država zavezala, da bo na svojem ozemlju sprejela in uveljavila Ph. Eur. S 1. januarjem 1997, je v Sloveniji stopila v veljavo 3. izdaja, v času priprave prispevka je veljavna 11. izdaja Ph. Eur. (2). V zadnjih dveh desetletjih prejšnjega stoletja se je zlasti na področju farmacevtske tehnologije pojavila potreba, da se poenoti izrazoslovje o farmacevtskih oblikah, saj bi slednje močno olajšalo pripravo dokumentacije za registracijske postopke, kar bi koristilo tudi farmacevtski industriji. Na pobudo Sekcije farmacevtskih tehnologov SFD je bila leta 1994 ustanovljena Komisija za farmacevtsko-tehnološko terminologijo, ki je pripravila *Slovar farmacevtskih oblik* in leta 1996 še knjižico z naslovom *Standardni farmacevtsko tehnološki izrazi*, v katero je vključila Slovar farmacevtskih oblik, Slovar farmacevtske ovojnine in prevod dokumenta Standardni izrazi za farmacevtske oblike, za načine uporabe, ovojnine, zapirala ter dodatno opremo (8). Slovenski standardni izrazi so bili prvič objavljeni leta 1996 v posebni izdaji Pharmeurope, glasilu Ph. Eur., in se od takrat nenehno dopolnjujejo, po

potrebi ukinjajo, spreminjajo in popravljajo. Slednje se dogaja zlasti v zadnjih desetih letih, ko se novi standardni izrazi v angleškem jeziku pogosto, verjetno tudi zaradi pritiska proizvajalcev, uvajajo nekritično, brez potrebnega razmisleka in so velikokrat neprimerni in zavajajoči. Standardni izrazi so obvezni v postopkih pridobivanja dovoljenja za promet z zdravili.

Preden se podrobneje posvetimo Slovenskemu dodatku k Ph. Eur. in *Farmaceutskemu terminološkemu slovarju*, lahko omenimo še primer prej omenjenega recenziranega spletnega univerzitetnega učbenika za študente različnih študijskih programov UL FFA, ki je v celoti namenjen terminologiji in potrjuje vlogo, ki jo ima slovensko farmacevtsko izrazoslovje tudi v študijskem procesu (9). Če je slovensko poimenovanje zdravilnih učinkovin kljub nekaterim nerodnostim, ki so predstavljene v nadaljevanju, precej dobro rešeno, pa je zaradi številnih sinonimov, nejasnosti pri angleških poimenovanjih in zelo širokem naboru pri pomožnih snoveh to bistveno težje. V učbeniku so bile upoštevane so bile vse zakonitosti slovenskega poimenovanja zdravilnih učinkovin in reagentov z mednarodnimi nelastniškimi imeni (angl. *international nonproprietary names*, INN), hkrati smo morali vključiti tudi molekule, za katere velja mednarodna nomenklatura za sestavine kozmetičnih učinkovin (INCI) in sistem oznak za barvila (CI). Študenti zato učbenik uporabljajo kot pomoč pri pripravi seminarjev in zaključnih nalog.

3 FORMULARIUM SLOVENICUM

Uradni verziji Ph. Eur. sta angleška in francoska, zato se je po njenem sprejetju pojavila tudi potreba po slovenskem dodatku, ki bi vseboval prevode izbranih poglavij Ph. Eur. in določene vsebine, ki so pomembne za slovensko farmacevtsko stroko, a jih v Ph. Eur. ni, na primer standardne izraze. Junija 1998 je izšla prva izdaja *Formulariuma Slovenicum* (FS). Izdala ga je Komisija za pripravo nacionalnega dodatka pri takratnem Uradu Republike Slovenije za zdravila, Ministrstva za zdravje, danes pa je izdajanje FS v pristojnosti Javne agencije za zdravila in medicinske pripomočke (JAZMP). Komisija, sestavljena iz priznanih strokovnjakov, ki jo je dolga leta vodila prof. dr. Jelka Šmid - Korbar, v zadnjih letih pa Tanja Tekavčič Glover, je nato skoraj vsako leto pripravila novo izdajo ali pa dopolnilo k FS. Jeseni 2024 je izšlo že prvo dopolnilo k šesti izdaji, torej FS 6.1 (10).

Zaradi interdisciplinarnosti se Komisija pri svojem delu pogosto posvetuje s strokovnjaki sorodnih ved, zlasti z veterinarji, biologi, mikrobiologi, zdravniki in slavisti, kjer že dve desetletji farmacevti plodno sodelujejo z Inštitutom za slovenski jezik Frana Ramovša pri Znanstvenoraziskovalnem centru Slovenske akademije znanosti in umetnosti (ZRC SAZU). Pri svojem delu se komisija srečuje s številnimi težavami, saj so besedila Ph. Eur. v zadnjih letih pogosto pripravljena nenatančno in so lahko dvoumna, izbrani (na novo definirani) so neustrezni strokovni izrazi, ali pa besedilo vsebuje izraze z drugih področij, ki jih je zelo težko natančno prevesti. Kot primer lahko navedemo poglavje o fizikalnih in fizikalno-kemijskih metodah, kjer smo začeli s prevajanjem posameznih monografij. Sčasoma smo prišli do metod, ki so bile zlasti zaradi številnih izrazov s področja strojništva, ko gre za opise aparatov, in fizike, ko so predstavljene fizikalne osnove, zelo zahtevne in bi lahko z uvajanjem novih slovenskih izrazov, ki še niso uveljavljeni, vodile do napačnega razumevanja besedila.

Kot primer monografije, ki se je zaradi napak in pomanjkljivosti v zadnjem času povsem revidirala, lahko omenimo splošno monografijo z naslovom *S funkcionalnostjo povezane lastnosti pomožnih snovi*, kjer smo se že v času prvega prevoda veliko ukvarjali s slovenjenjem na novo vpeljanih izrazov, na primer »physical (chemical) grades«. Po dolgotrajnem razmisleku in posvetovanju s strokovnjaki iz industrije smo se odločili, da je termin »fizikalni (kemijski) kakovostni razredi« najustreznejši. Za lažje razumevanje monografije smo v tem in podobnih primerih dodali kratek terminološki slovar (5).

Struktura FS v največji smiselni meri sledi Ph. Eur., za uporabnika je pripravljeno natančno kazalo, ki omogoča hitro iskanje posameznih besedil. Kazalu sledijo Splošna poglavja Ph. Eur., kjer so bila v zadnjih letih prevedena obsežna Splošna obvestila, ki veljajo za vsa besedila Ph. Eur. Prav tako že nekaj let poteka delo na usklajevanju farmakopej, procesu, ki poleg prvotnih farmakopej, Ph. Eur., Farmakopeje Združenih držav Amerike in Japonske farmakopeje, po novem vključuje še Indijsko farmakopejo, kot opazovalka pa se je pridružila tudi Svetovna zdravstvena organizacija. V nadaljevanju FS so prevedene le izbrane monografije, pri čemer so zelo dobro pripravljene prevodi tehnoloških vsebin, kar kaže na dolgoletno delo farmacevtskih tehnologov na področju farmacevtskega izrazoslovja (11). Posebej je treba omeniti sklop farmacevtskih oblik (12), kjer so vse monografije prevedene v celoti in se posodabljajo, skladno s spremembami originalne angleške verzije v Ph. Eur. Podobno velja za prevedene mo-

nografije farmacevtskih vod in farmacevtsko tehnološke postopke, ki jih je prevedena dobra polovica (13).

Velik pomen za uporabnike ima trojezični seznam monografij zdravilnih učinkovin in pomožnih snovi, ki poleg seznama ATC-klasifikacije, prav tako prosto dostopnega na spletnih straneh JAZMP (14), omogoča iskanje slovenskih INN. S poimenovanjem nekaterih skupin organskih molekul je že od začetka kar nekaj težav, zlasti to velja za estre, kjer je po mnenju avtorjev tega prispevka pisanje slovenskih INN brez presledka nerodno in se razlikuje od pravil Mednarodne zveze za čisto in uporabno kemijo (IUPAC) in angleških INN, ki estre vedno pišejo narazen. Tako pride do nepotrebnih razlik, ko se na primer uporablja ime etilacetat v slovenščini in ethyl acetate v angleščini. Sistem, ki je bil postavljen, je bil morda sprejemljiv pred 25 leti, v zadnjem času pa se je pojavilo večje število zelo zapletenih angleških imen zdravilnih učinkovin, kar naredi sistem poimenovanja nepraktičen, zlasti z vidika iskanja. Kot primer lahko navedemo medoksomilolmesartanat z angleškim INN olmesartan medoxomil. Slovensko INN je za praktično uporabo neustrezno, angleško pa samo po sebi napačno. Drugi primer, ki pa je bil zaradi manjšega števila molekul v zadnjem obdobju popravljen, je zapis kvaternih amonijevih spojin, ki so se pred tem pisala z za slovenščino neznačilno in zelo nerodno končnico -onium (vekuronium, pankuronium), sedaj jih poimenujemo kot ostale soli s kratico -ijev (vekuronijev, pankuronijev) in dodamo ime aniona. Še bolj težavno je bilo prevajanje imen reagentov, kjer smo uporabili vse pristope poimenovanja zdravilnih učinkovin in pomožnih snovi, vendar se zapleta pri prevodih angleških IUPAC imen. Ta so zlasti pri molekulah z višjo molekulsko maso in več heterocikli napačna. Kljub vsemu se pri slovenjenju nismo odločili za popravljanje napak, saj bi bili potem obe verziji neprimerljivi in smo se odločili obdržati nepravilno poimenovanje (15).

Kljub ustreznemu seznamu v Ph. Eur. in ATC-klasifikaciji se pri zdravilih še vedno najdejo napake pri poimenovanju. Omenimo lahko zdravilo, ki ima kot zdravilno učinkovino naveden srebrov sulfadiazin, ime, ki izhaja iz angleškega poimenovanja silver sulfadiazine z ATC-oznako D06BA01. V ATC-klasifikaciji je pravilno poimenovanje srebrov sulfadiazinat, saj gre v tem primeru za v vodi skoraj netopno srebrovo sol sulfadiazina (14). Na prvi pogled nepomembna napaka je verjetno posledica pomanjkanja pozornosti pri pripravi in pregledu dokumentacije za registracijo zdravila. V čem je pravzaprav težava? Sulfadiazin je protimikrobna zdravilna učinkovina, ki zaradi kisle sulfonamidne skupine lahko tvori soli z bazami. V našem primeru je torej kislinski del soli, ki mora imeti končnico -at in se ne sme poimeno-

vati kot prosta kislina. Napaka je podobna, kot če bi dobro znano salnično odvajalo natrijev sulfat poimenovali natrijeva žvepova kislina. Ob slednjem imenu bi verjetno vsakdo z osnovnim znanjem kemije hitro ugotovil, da nekaj ni v redu. V zaključku FS najdemo nacionalne monografije, vsako leto posodobljeni standardni izrazi in posebni del, ki za lažje razumevanje FS vsebuje tudi angleško-slovenski slovar farmacevtskih izrazov, ki je bil osnova za začetek priprave *Farmacevtskega terminološkega slovarja*.

4 TERMIN

V nadaljevanju članka se bova nekoliko bolj posvetila terminologiji ali strokovnemu izrazju in *Farmacevtskemu terminološkemu slovarju*. Slovar sodi med redke evropske farmacevtske slovarje. Odseva visoko znanstveno in strokovno raven slovenske farmacije ter seveda skrb za farmacevtsko izrazje, ki je potrebno za medsebojno sporazumevanje med farmacevtskimi strokovnjaki, tudi študenti farmacije, zdravniki in farmacevti, lekarniški farmacevti, pacienti in zdravniki. To izrazje potrebujejo tudi novinarji in laiki, ki pišejo o farmacevtskih temah ali jih farmacija zanima. Kot posebnost moramo zapisati še to, da je že leta 2007 izšel *Srednješolski farmacevtski slovar*, ki ga je v samozaložbi izdal Ferdinand Humski (16).

Strokovni in/ali znanstveni slovarji predstavljajo termine strok ali znanosti. Termini so temeljni elementi znanstvenega in strokovnega sporazumevanja in pričajo o razvitosti znanosti ali stroke. Ustrezati morajo več načelom: gospodarnost, ustaljenost, jezikovnosistemska ustreznost, pomen-ska predvidljivost, mednarodnost ipd. Na upoštevanje teh načel je treba paziti pri rabi v pisanih in govornih besedilih, pri slovenjenju ali uvajanju novega izrazja, tudi pri prikazu v slovarjih (17, 18).

Načelo gospodarnosti določa, da mora termin izraziti vsebino pojma z najmanj jezikovnimi sredstvi. Termin naj bi bil ustaljen. Ustaljenost se doseže z ustreznim poimenovanjem pojma in dogovorom med strokovnjaki določenega področja, da ga uporabljajo. Pri uveljavljanju stalne rabe imajo najpomembnejšo vlogo zlasti predavatelji šol vseh stopenj in pisci znanstvenih in strokovnih besedil. Po načelu jezikovnosistemske ustreznosti mora biti izraz skladen s slovenskim jezikovnim sistemom, glede na načelo pomen-ske predvidljivosti pa naj bi bilo iz njegovih besednih delov razvidno, kaj poimenuje. Primer: iztiskalnik je naprava za izti-

skanje; iztiskanec izdelek, ki nastane z iztiskanjem; iztiskanje pa je postopek. Za farmacijo so značilni izvorno slovenski in izvorno latinski izrazi, pomensko predvidljivi in razumljivi pa so zlasti strokovnjakom (18).

V sodobnem času se zaradi razvoja znanosti in strok pojavljajo novi termini, ki prihajajo zlasti z angleškega govornega področja. Pri tem se v strokovnih in znanstvenih besedilih pogosto pojavlja neke vrste dvojezičnost. Ob slovenskem izrazu je v oklepaju naveden npr. angleški termin – navedimo primer iz tehniškega jezika: ocena življenjskega cikla (angl. *life cycle assessment*, LCA), kar je delno sprejemljivo v začetni fazi rabe, kasneje pa ne več.

Pri iskanju poimenovanja za nove pojme ali pri preverjanju pravilnosti izbire pravega termina, če jih je v rabi več, se lahko uporabniki obrnejo na Terminološko svetovalnico Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, kjer so na naslovni strani zapisali: »Pri pripravi vsakega terminološkega odgovora sodelujemo vsi terminologi, ki pripravimo ločena mnenja o terminološkem vprašanju, na podlagi katerih nastane skupno mnenje. Pri terminoloških odgovorih upoštevamo osnovna terminološka načela, kar pomeni, da o terminološkem problemu svetujemo z vidika terminološke vede. Da bi lahko pripravili terminološki odgovor, ki vam bo zares v pomoč, je bistveno, da dobimo čim več podatkov o terminu, predvsem njegovo definicijo, zelo koristni pa so tudi podatki o besedilih, v katerih se pojavlja, morebitna že obstoječa poimenovanja, tujejezični ustrezniki itd.« (19).

5 TERMINOLOGIJA, TERMOGRAFIJA IN SODELOVANJE FARMACEVTOV Z INŠTITUTOM ZA SLOVENSKI JEZIK FRANA RAMOVŠA ZRC SAZU

Terminologija je »veda, ki se ukvarja s poimenovanjem pojmov posameznega strokovnega področja z besedami in besednimi zvezami, s proučevanjem tega besedja, z njegovo predstavitvijo v slovarjih, leksikonih, enciklopedijah,« pojmovnikih, glosarjih, šifrantih, standardih ipd. Izraz terminologija pomeni tudi »besede in besedne zveze, ki poimenujejo pojme posameznega strokovnega področja,« kar imenujemo termini ali strokovno izrazje (20). Terminologija je temelj vsake znanosti ali stroke. Terminografija pa

obsega teorijo in prakso predstavljanja terminov v slovarjih, leksikonih, enciklopedijah ipd.

»Terminologija je zelo pomemben del vsakega jezika. V sodobnem času se znanost zelo hitro razvija. Nove pojme je treba ubesediti v vseh kulturnih jezikih, sicer bodo nastala t. i. izgubljena področja, kar se je v nekaterih evropskih jezikih že zgodilo. Monografija *Terminologija in sodobna terminografija* opozarja na to, da je treba ohraniti Evropo enokoprnih jezikov ne samo načelno, ampak dejansko. K temu bo prispevala prav terminologija (21).« V ta namen je bila že leta 1996 ustanovljena Evropska zveza za terminologijo (*The European Association for Terminology*, EAFT). Takrat se je poživilo sodelovanje med evropskimi terminologi in širše, pri nas pa se je začelo tudi intenzivno sodelovanje med ZRC SAZU in slovenskimi farmacevti.

Sekcija za terminološke slovarje Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU je pripravila več strokovnih srečanj, ki so se jih udeleževali tudi farmacevti (1). Na podlagi tega sodelovanja je bil konec leta 2007 med UL FFA, JAZMP, SFD, LZS in Inštitutom za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU podpisan dogovor o izdelavi farmacevtskega terminološkega slovarja. Pripravljala dela pa so stekla že spomladi tega leta. Prva izdaja *Farmaceutskega terminološkega slovarja* je bila objavljena leta 2011, druga, dopolnjena in pregledana izdaja pa leta 2019 (22). Poudariti je treba, da je Farmaceutski terminološki slovar s tega stališča nekaj posebnega, saj terminološki slovarji redko doživijo več izdaj. Celotni slovar je vsem uporabnikom brezplačno na voljo tudi na portalu Fran, kjer si uporabnik lahko poišče posamezni termin in vse zveze z njim, npr. receptor in 115 zvez z njim, recept in 28 zvez: beli recept, elektronski recept, e-recept, izdaja zdravila na zdravniški recept, magistralni recept, neobnovljivi recept, obnovljivi recept, posebni zdravniški recept, privatni recept, recept v duplikatu, recept v dvojniku, recept za samoplačnika, recept za zdravstvene zavarovance, samoplačniški recept, veterinarski recept, zdravilo na recept, zdravniški recept, zeleni recept. Za slovensko farmacijo lahko rečemo, da skrbi za slovensko farmacevtsko terminologijo in terminografijo.

6 FARMACEVTSKI TERMINOLOŠKI SLOVAR

Terminološki slovarji vsebujejo izrazje enega ali več strokovnih ali znanstvenih področij, lahko so razlagalni, prevodni

ali/in normativni. Objavljeni so v tiskani obliki (v samostojnih knjigah, strokovnih revijah), v elektronski obliki na spletu, ki omogoča hitro iskanje poimenovanj. Največja sta portala Fran in Termania. Tudi t. i. splošni slovarji, npr. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, navajajo termine. Njihova izbira pa je omejena s pogostostjo pojavljanja tega izrazja v javnih sredstvih obveščanja, namenjenih v prvi vrsti nestrokovnjakom. Take so tudi razlage, ki morajo biti razumljive splošno razgledanim in izobraženim ljudem.

V razlagalnih terminoloških slovarjih so termini pomensko opisani, imajo strokovne razlage razlag – definicije, ki so v prvi vrsti namenjene in razumljive strokovnjakom. V prevodnih terminoloških slovarjih so namesto definicije, ali ob njej, tujejezične ustreznice. V normativnih slovarjih pa je izrazje prikazano glede na jezikovno ali strokovno ustreznost ali pogostost rabe z označevalniki ali/in sinonimi. Zahtevnejši slovarji imajo vse tri lastnosti. Tak je *Farmacevtski terminološki slovar*, ki je razlagalen, prevoden in normativen. Primer recept: *Farmacevtski terminološki slovar* daje prednost natančnejšima poimenovanjema: zdravniški recept in veterinarski recept. Zato je slovarski članek oblikovan kot kazalka na prednostna izraza:

recépt -a m **1.** farm. zak. → zdravniški recépt **2.** farm. zak. → veterinarski recépt

Zdravniški recept ima kot prednostni termin označevalnik področja rabe (farm. zak. = farmacevtska zakonodaja), definicijo (opis pomena), sinonim recept ter angleško in latinsko ustreznico:

zdravniški recépt -ega -a m farm. zak. javna listina, navadno na uradno veljavnem obrazcu v papirni ali elektronski obliki, na katerega strokovnjak, usposobljen in pooblaščen za predpisovanje zdravil, predpiše vrsto, količino in odmerjanje zdravila za posameznega pacienta, ki ga v lekarni izda pooblaščen oseba

S: recépt

ang.: prescription

lat.: praescriptio, praescriptionis f

Za primerjavo pogledimo razlago izraza recept v splošnem slovarju, kot je *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (23):

recépt -a in recépt -êpta m (ê; è ë) *zdravnikovo naročilo, navodilo lekarni, naj naslovniku da, izdelava določeno zdravilo, zdravstveni pripomoček*: napisati, predložiti recept; to zdravilo se dobi samo na recept; recept za očala, tablete / izgubiti, zmečkati recept; izpolniti recept *obrazec zanj* / pog. plačati recept *določen prispevek za zdravilo, zdravstveni pripomo-*

ček, ki se dobi na recept / zdravniški recept

Termini, prikazani v terminološkem slovarju, imajo zapisane naglase, sklanjatveni vzorec in spol, ki je označen tudi pri latinskih ustreznica.

Da nastane dober terminološki slovar, je treba izpolniti več pogojev: izrazje mora biti izbrano iz ustreznih strokovnih in znanstvenih besedil, za obdelavo gradiva mora biti na voljo ustrezno računalniško orodje, slovar mora imeti širšo podporo znanosti in stroke, zlasti pa so pomembni sodelavci: pri izdelavi morajo sodelovati ljudje, ki so odlični strokovnjaki na svojem področju, ki se zavedajo pomembnosti in potrebnosti svojega dela in za to podarijo svoj čas in znanje. Taki sodelavci so ustvarili obe izdaji *Farmacevtskega terminološkega slovarja*.

Druga izdaja *Farmacevtskega terminološkega slovarja* vsebuje 1035 novih gesel, 1160 pa je dopolnjenih oziroma popravljenih. Čeprav je med izdajama minilo le 8 let, so z razvojem farmacije nastali novi termini, npr. s področja industrijske farmacije, nanotehnologije in kozmetologije, ki so bili vključeni v 2. izdajo. Dodani pa so bili tudi termini, ki so se uporabljali v preteklosti. Tako bo tudi naprej: farmacija se intenzivno razvija, zato bo treba slovar dopolnjevati in tudi popravljati (22).

V slovenskem in evropskem prostoru ni veliko farmacevtskih slovarjev – slovenski je bil med prvimi, kar nas navdaja s ponosom. Prepričani smo, da smo s 1. in z 2., dopolnjeno in pregledano, izdajo prispevali pomemben temelj za nadaljnji razvoj slovenske in svetovne farmacevtske znanosti in izobraževanja. Slovar priča o visoki razvitosti slovenske farmacije, odličnosti znanstvenikov in sistema farmacevtskega izobraževanja ter zavedanja, da stroka, znanost in strokovno šolstvo ne morejo uspevati in napredovati brez osnovnega temelja: terminov. Terminološki slovar je tudi nujni učni pripomoček v učnem procesu za uveljavljanje slovenskega izrazja s področja farmacije tako med študenti kot pedagoškimi delavci.

»Terminološki slovar predstavlja terminologijo stroke, je odraz njene razvitosti in skrbi strokovnjakov za slovensko terminologijo. Stroka se neprestano razvija in z njenim razvojem nastaja nova terminologija,« je na predstavitvi slovarja v atriju SAZU razloge za nastanek novega slovarja pojasnila Jelka Šmid - Korbar.

Spoštovana prof. dr. Jelka Šmid - Korbar, bili ste odlična sodelavka, zmeraj ljubezniva in prijateljska. Hvala Vam, da ste kot soavtorica in sourednica Farmacevtskega terminološkega slovarja z nami delili svoje široko strokovno znanje. Z vami je bilo res lepo delati. Iskrene čestitke ob visoki življenjski obletnici.

7 SKLEP

Prispevek poudarja pomen razvoja farmacevtske terminologije in delo, ki se nadaljuje, zlasti v sklopu vsakoletne priprave nove izdaje ali dopolnila FS. Na področju farmacije prihajajo nove vsebine, zaradi česar določene rešitve kmalu postanejo zastarele. Zaradi tega bo potrebno v naslednjih petih letih začeti s pripravo že tretje izdaje *Farmacevtskega terminološkega slovarja*, ki bo vključeval številne spremembe in novosti zadnjih desetih let. Zelo pomembno pa bo tudi uvajanje novih generacij magister in magistrstov farmacije v razvoj farmacevtskega izrazoslovja.

8 LITERATURA

1. Obreza A, Šmid-Korbar J, Gašperlin M. Kako je vključevanje v evropske integracije spodbudilo razvoj slovenske farmacevtske terminologije. V: HUMAR, Marjeta (ur.), ŽAGAR KARER, Mojca (ur.). Nacionalni jeziki v visokem šolstvu. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU; 2010. 103-106.
2. European pharmacopoeia, 11th Ed. Strasbourg: Council of Europe: European Directorate for the Quality of Medicines and Healthcare; 2022.
3. Baumgartner S, Obreza A. FRC - kako pomembne so spremembe v monografiji in kako se je monografija uveljavila v industriji. V: JEZERŠEK, Mirjam (ur.). [Zbornik prispevkov]. Ljubljana: Javna agencija RS za zdravila in medicinske pripomočke; 2013, 27-30.
4. Obreza A. Prenovljeni monografiji s funkcionalnostjo povezane lastnosti pomožnih snovi (FRC) in Referenčni standardi (RS). V: JEZERŠEK, Mirjam (ur.). Strokovno posvetovanje ob predstavitvi četrte izdaje Formulariuma Slovenicum (FS 4.0) : [zbornik prispevkov]. Ljubljana: Javna agencija Republike Slovenije za zdravila in medicinske pripomočke; 2018, 35-37.
5. Božič B, Obreza A, Atkinson J. Pharmacy practice and education in Slovenia. *Pharmacy*. 2019;7(1):1-12.
6. Obreza A. Ohranjeno gradivo knjižnice slovenskega farmacevtskega društva na fakulteti za farmacijo. V: Božič B, Obreza A, Tivadar A. 1. znanstveni simpozij Sekcije za zgodovino farmacije pri SFD : zbornik prispevkov : Ljubljana, 19. september 2024. Ljubljana: Slovensko farmacevtsko društvo, 2024. 56-61.
7. Ph. Jug. III, Pharmacopoeia jugoslavica tertia, Transliteratio slovenica, Zvezni zavod za zdravstveno varstvo, Beograd 1972.
8. Standardni farmacevtsko tehnološki izrazi, Slovensko farmacevtsko društvo. Ljubljana; 1996, 63 str.
9. Obreza A, Bevc B, Baumgartner S, Sollner Dolenc M, Humar M. Pomožne snovi v farmaciji: od njihovega poimenovanja do vloge v zdravlju : spletni učbenik za študente farmacije, industrijske farmacije in kozmetologije. Ljubljana: Fakulteta za farmacijo: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, 2015. ISBN 978-961-6378-63-5.
10. Tekavčič Glover T, Šmid-Korbar J, Obreza A, German Ilič I, Kocbek P, Lunder M, et al. Formularium Slovenicum 6.1: slovenski dodatek k Evropski farmakopeji. 6. izd., 1. dopolnilo. Ljubljana: Javna agencija Republike Slovenije za zdravila in medicinske pripomočke, 2024.
11. Sodobni tehnološki pristopi k oblikovanju zdravil. Ljubljana, Slovensko farmacevtsko društvo, Sekcija farmacevtskih tehnologov; 1996; 108.
12. Šmid-Korbar J, Kristl J. Oficinalne farmacevtske oblike. *Med Razgl.* 1999;38(4):569-589.
13. Kerč J. Farmacevtsko-tehnološki postopki. V: Farmacevtska tehnologija za srednjo stopnjo. Didakta; 1997. 41-80.
14. Tekavčič Glover T. Anatomsko-terapevtsko-kemična (ATC) klasifikacija zdravil : (slovenski in latinski prevod). 4., popravljena in dopolnjena izd. Ljubljana: Javna agencija Republike Slovenije za zdravila in medicinske pripomočke, 2012. 530 str., najnovjša verzija na spletni strani: https://www.jazmp.si/fileadmin/datoteke/dokumenti/SRZH/ATC_2024.pdf.
15. Obreza A, Vučko Mole S. Reagenti v Ph. Eur. in slovenska različica. V: MARINKO, Petra (ur.). [Zbornik prispevkov]. Ljubljana: Zavod za farmacijo in za preizkušanje zdravil, 2005, 41-46.
16. Humski F, Obreza A. Srednješolski farmacevtski slovar. Ljubljana: Fakulteta za farmacijo; 2008. 1 optični disk (CD-ROM).
17. Terminologiče [Internet]. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU; Založba ZRC; 2015.
18. Humar M. Slovensko naravoslovno-tehnično izrazje. Zbornik referatov s posvetovanja o slovenskem naravoslovno-tehničnem izrazju, Založba ZRC SAZU, Ljubljana; 1997, 79-106.
19. Spletna stran: <https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/svetovanje#v>.
20. Humar M. Terminologija. Enciklopedija Slovenije, 239. Ljubljana, Mladinska knjiga 1999.
21. Humar M. Uvodnik v zbornik Terminologija in sodobna terminografija, str. 9. Ur. Ledinek N, Žagar Karer M, Humar M. Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Založba ZRC, ZRC SAZU, 2009.
22. Obreza A, Šmid-Korbar J, Humar M, Janeš D, Lunder M, Razingier-Mihovec B, et al. Farmacevtski terminološki slovar. 2., dopolnjena in pregledana izd. Ljubljana: Založba ZRC, 2019. 434 str. Zbirka Slovarji.
23. Slovar slovenskega knjižnega jezika: SSKJ 2 [Internet]. 2., dopolnjena in deloma prenovljena izd. Ljubljana: Cankarjeva založba; 2015. 2 zv. Dostopno na: <http://www.fran.si/130/sskj-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika>